

Kepes András
TÖVISPUZTA

FÉNYKÉP

Nagyapám sírját körülállja a család és a barátok. Mint egy színházi előadás fináléján a szereplők, úgy állunk, épp csak meg nem hajolunk. Elza nagyanyám nagyapám öccsébe, Jánosba kapaszkodik, mellettük áll apám, Pali, leszegett fejjel. Itt van Isti Pestről, és hazarepült Amerikából Dávid is. Némán állunk egy percig, aztán az öregek fészkelődve elhelyezkednek a nyitott sír melletti székeken, a polgármester kicsit kivár, ünnepélyesen körülnéz, aprót köhint és belefog a beszédébe.

„Szimbolikus is lehetne, hogy szeretve tisztelt halottunk épp az ezredfordulón hagyott itt bennünket. Szentágostony Pállal eltemetjük a vérzivataros huszadik századot, hogy egy békés, új világot építsünk.”

A község vezetője szépen kikerekedett, mióta nem láttam, zakója feszül a hasán, lágyan követi a hurkákat a dereka táján, a lecsúszott nyakkendő-csomó fölött, a kigombolt galléron kitüremkedik

húsos nyaka. Tíz éve, némi jóindulatú túlzással, akár jóképűnek is nevezhették volna, de mára a testalkata, hanghordozása, sőt még a mondatai is egyre jobban emlékeztetnek a rendszerváltás előtti tövispusztai tanácselnökre, akit néhány éve temetett el a falu. A faluban esküsznek rá, hogy a megboldogult tanácselnök lelke átszállt a polgármesterbe. No, de a teste is? Ez igazán furcsa... A búcsúbeszédben nagyapám életének morzsáit igyekszik összesöprögetni, és beleizzad az erőfeszítésbe; zsebkendővel törölgeti gyöngyöző homlokát és fénylő tokáját. Történelmi családról beszél, meghurcoltatásról, a kommunista idők börtöneveiről, és keresztényi hitről, ami állítólag az erőt adta nagyapámnak, meg magyarságról, amire ma, mint mondta, nagyobb szükség van, mint valaha.

Míg a polgármester beszél, a megfáradt arcomat nézem. Történelmi család vagyunk, történelem nélkül. Az én generációmnak már csak áporodott szagú tárgyak, szüette, nyikorgó szekrény mélyén, papundekli dobozban lapuló elrongyolódott naplók, kávéfoltos levelek, megsárgult, beszakadt szélű dokumentumok jutottak; behívóparancs, ki telepítési határozat, ellentmondó önéletrajzok és megfakult fényképek, ismeretlen sorsú elődökről.

Az egyik képen három fiú, zsebre dugott kézzel. Talán Pál, Isti és Dávid. Nagypám, ha ő az, egy fejjel kimagaslik közülük, középen áll öltönyben, keménygallérral, gomblyukából aranylánc kúszik mellénye órazsebébe. Bal szélen Isti, Páltól örökölt bricsesz nadrágja alól térdzokni simul legendás focistalábaira, és magas szárú cipőben végződik, a jobb szélen nagykabátban Dávid, rövid lábain harmonikázik a nadrágszár. Mindhárom fiú arcán álarc, bizonyára farsangra készültek. Pál és Isti maszkjára vörös bohócszájat pingáltak, Dávidé szenttelen, de kackiás bajusz díszíti, ami egy gyerek fején csaknem olyan ijesztő, mint a másik kettő mosolya. Az arcunk érzelmekről, jellemről, értelemről árulkodik, sőt gyakran sorsról is; a három fiúnak a képen nincs arca, maszkjuk mögül kihívón tekintenek a kamerába, mintha azt üzennék: találjuk ki a sorsukat.

A temetődombról, a kő-Krisztus mögött jól látszanak a völgyben az egykori Tövispuszta dűlendező viskói. A községet ugyan hivatalosan egy ideje már megint Szentágostonnak hívják, de különösen az egykori cselédsort, ahova a bánya és a környező üzemek bezárása után a munka nélkül maradt, segélyekből tengődő családok költöztek, a falusiak továbbra is Tövispusztaként emlegetik.

Nem sokkal a rendszerváltás után a szüleimmel egy riportot néztünk a tévében; Kepes műsora volt, ha jól emlékszem az *Apropó*. Azt kutatta, hová tűnt a Csepel Vasművek bejárata elől a hatalmas Lenin-szobor, amelynek kinyújtott kezébe a munkások tiltakozásul zsíros kenyeret csempésztek a Kádár-kor derekán. A riport idején az üzemek többségét már fölszámolták, a gyárvárost övező téglafalon egymással feleltek a választási jelzavak, az ürességtől kongó üzemcsarnokokban, szemetes sikátorokban pásztázó kamera mintha kísértetvárosban járt volna. Aztán az egyik csarnokban a riporter hosszas unszolására a vasmunkások végül elárulták, hova rejtették a számukra kedves szobrot. A daru fölemelt egy hatalmas acélfedelelet, és a betonakna mélyén ott állt maga Vlagyimir Iljics Lenin. Egykor zsíros kenyeret tartó, kinyújtott bronzkezével a sötét betonlagút mélyére mutatott dacosan: arra vezet a lenini út!

Ez az élmény adta az ötletet a kiállításomhoz. Hónapok óta családtörténeteket, tárgyakat gyűjtök, és legalább ötvenórányi videót forgattam a faluban és Pesten. Előkerült dédanyám naplója, nagymama és János sokat mesélt a családunkról, Veresékről, Goldsteinékről, Sáradyékról, és kikérdeztem Dávidot, Isti is. Találtam egy kiürült orosz

laktanyát, a háború alatt a németek javítottak itt harckocsikat, tőlük foglalták el a szovjetek, aztán amikor az oroszok kivonultak, az egyik volt szoci fejes privatizálta. Tíz éve üresen áll a bázis, és az új tulajdonos azt mondta „hajlandó néhány hétre feláldozni a kócerájt a művészet oltárán”, míg eldönti, hogyan hasznosítja. A csarnok mocsokfoltos ablakain alig süt be a fény, rozsdás fűtőtestek, falból kiszakadt kábelek, csorba vizeldék, bokáig érő csempe- és faltörmelék hever a földön, úgy ahogy az oroszok a kivonuláskor sebtében összepakoltak és itt hagyták. Semmi sem változott, csak a mindent túlélő gyom szaggatta át több helyütt a betont a föld alól.

A kiállításomhoz Lenin-, Horthy-, Szálasi- és Kádár-szobrokat készítettem gipszből. Azt tervezem, a sóbálvánnyá merevedett forradalmárt, kormányzót, nemzetvezetőt és pártfőtitkárt beállítom a gyomtól kizöldült szerelőaknába, az aknákat üveg járólappal fedem, és a föld alá űzött kísértetek gomolygó füstben, vörös és zöld fényvel megvilágítva ott, lenn a mélyben mutatják tovább az utat. A látogatók fölöttük sétálnak és nézegetik a gyűjteményemet: a tulipános ládát, a vásári Krisztus-képet, a hanukai gyertyatartót, a porcelán Sztálin-szobrot, a videófelvevételeimet, és